

ZAŠTITA JADRANA ŠIRENJEM JURISDIKCIJE OBALNIH DRŽAVA

The Protection of the Adriatic by Extending the Jurisdiction of Coastal States

UDK 341.225*341.24:341.225

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

Sažetak

U radu se bavi pitanjem proširenja jurisdikcije obalnih država, proglašavanjem gospodarskih pojaseva ili ribolovno-ekoloških zona. Autorica analizira institut gospodarskog pojasa počevši od prvih zahtjeva za legalizacijom ovog pojasa pa do donošenja Konvencije o pravu mora, u kojoj je gospodarski pojas normiran. Osim gospodarskog pojasa u običajnom pravu mora zaživjele su i ribolovno-ekološke zone, za proglašenje kojih su se odlučile neke države, među kojima i Hrvatska. Autorica navodi prednosti koje ima obalna država ako proširi svoju jurisdikciju kako na zaštitu živog bogatstva u blizini svojih obala, tako i na zaštitu mora od onečišćenja. Pošavši od činjenice da je Jadran usko more, ako obalne države prošire jurisdikciju, doći će do nestanka otvorenog mora, što će značiti da će se ribolov obavljati prema pravilima koja vrijede u gospodarskom pojasu. Imajući na umu ugroženost ribljih vrsta na ovim prostorima, ali i veliku opasnost od onečišćenja zbog prihvatanja projekta "Družba Adria", sve bi obalne države na Jadranu trebale proširiti svoju jurisdikciju, i time zaustaviti daljnju devastaciju ovih prostora.

Abstract

The paper deals with the issue of the extension of the jurisdiction of coastal states either by declaration of economic zone or fishing and ecologic zones. The author analyses the institute of the economic zone starting from the first request for legalisation of the zone, up to the enforcement of the Convention on the Law of Sea in which the economic zone was standardized. Besides the economic zone in the common law of the sea, fishing ecologic zones are existent, also, that have been declared by some States and by Croatia, too. The author names the advantages of the coastal states if it extends its jurisdiction either on the protection of natural resources in the vicinity of its coasts or on the protection of the sea from pollution.

Taking into consideration the fact that the Adriatic is a narrow sea, if coastal states extend their jurisdiction, the open sea will disappear what will mean that fishing will be carried out according to the rules applicable in economic zone. Referring to endangering of some fish species in the area, as well as great threat from pollution by Adria Union, all coastal states in the Adriatic should extend its jurisdiction and thus stop further devastation of the area.

1. Uvod

Introduction

Nastanku međunarodnog instituta gospodarskog pojasa prethodili su zahtjevi obalnih država za protezanjem suverenosti i jurisdikcije nad širokim područjima mora i podmorja. Kao preteče gospodarskog pojasa priznate su u međunarodnom običajnom pravu krajem pedesetih i početkom šezdesetih godina isključive ribolovne zone i zone preferencijalnih prava.¹

Odmah nakon Drugog svjetskog rata, točnije 28. rujna 1945., predsjednik Truman svojom proklamacijom proširuje jurisdikciju Sjedinjenih Američkih Država na prirodna bogatstva kontinentalnog šelfa, te ujedno proglašava i zaštitne ribolovne zone izvan granica teritorijalnog mora.² Sljedeći primjer SAD-a, i više drugih država proširuje svoju jurisdikciju na sve većim udaljenostima od obale.

*Prof. dr. sc. Branka Milošević-Pujo, izv. prof., Sveučilište u Dubrovniku

¹ Ribolovne zone su zone u kojima je ribolov stranim ribarima zabranjen. Zone preferencijalnih prava su zone u kojima obalna država ima prvenstvo u ribolovu. Vidi više o tome: Davorin Rudolf, *Međunarodno pravo mora*, JAZU, Zagreb, 1985., str. 210.; *Morski gospodarski pojas u međunarodnom pravu*, Književni krug, Split, str. 35.

² Vidi pobliže: D. Rudolf, *Međunarodno pravo mora*, JAZU, Zagreb, 1985., str. 199. i 238.

Tako, primjerice, Čile, Ekvador i Peru deklaracijom iz Santiaga 1952.³ proklamiraju suverenost i jurisdikciju nad morem u širini od 200 morskih milja od obale, što je izazvalo prosvjede ostalih zemalja, među kojima i velikih pomorskih sila Sjedinjenih Američkih Država (20. rujna 1954., 27. rujna 1954.) i Velike Britanije (15. listopada 1952., 11. kolovoza 1954., 31. kolovoza 1954.). Prosvjedi, međutim, nisu imali nikakva rezultata, pa su spomenute države započele provoditi svoju vlast i nadzirati ribolov u zoni od 200 morskih milja. Poslije se i druge zemlje sve više priklanjaju proširenju svoje vlasti nad sve većim morskim prostorima i donose pojedinačne odluke o proširenju teritorijalnog mora i ribolovnih zona; ima primjera da pojedine zemlje proširuju svoje teritorijalno more i do granica od 200 morskih milja. Na proglašenje ribolovnih zona odlučile su se države kojih stanovništvo ovisi o ribolovu. Naime, zbog razvoja ribarske tehnologije opseg lovljenja ribe ispred obala tih država bio je sve veći a time i riblji fondovi sve siromašniji. Zemlje s jakom ribarskom flotom preferirale su uski pojas teritorijalnog mora bez ribolovnih zona i zona preferencijalnih prava. Suprotni interesi ovih dviju različitih opcija nisu ostajali samo na diplomatskim prosvjedima već je dolazilo i do sukoba uz uporabu sile; posljedica toga su ribarski ratovi, primjerice bakalarski rat između Islanda, Velike Britanije i Njemačke.

1.2. Bakalarski rat

Codfish war

Island, kao otočna zemlja, pripada onim državama kojima stanovništvo gospodarski ovisi o ribolovu u blizini svojih obala. Iz tog razloga islandski parlament još 1948. godine donosi zakon o zaštiti ribolova u području kontinentalne ravnine. Temeljem tog zakona Island proglašava ribolovnu zonu do 4 milje od obale. Nakon 1958. godine, kad na konferenciji Ujedinjenih naroda o pravu mora nije dobio suglasnost za proglašenje te zone, Island proglašava zonu od 12 milja, u kojoj zadržava za sebe prava ribolova. Bakalarski rat započinje 1961. nakon što su Njemačka i Velika Britanija prosvjedovale na takvu islandsku odluku.

Međutim, Island i dalje jednostrano proširuje ribolovnu zonu, pa tako 1972. proglašava zonu od 50 morskih milja. Spor oko širine ribolovne zone iznjet je pred međunarodni sud, i on stranke upućuje da spor riješe pregovorima. Do dogovora nije došlo, a Island 1975. proširuje ribolovnu zonu na 200 morskih milja. Bakalarski se rat nastavlja. Kako je, međutim, Treća konferencija o pravu mora već započela s radom 1973. i na njoj je postignut sporazum o širini gospodarskog pojasa od 200 morskih milja, zaraćene države morale su odustati od daljnjih sukoba.⁴

³ Deklaracija je donijeta na prvoj tripartitnoj konferenciji Čilea, Ekvadora i Perua u Santiagu, Čile, 11-18. kolovoza 1952. Vidi tekst: Oda, *The International Law of the Ocean Development, Basic Documents*, Leiden, 1972, pp. 345-346.

⁴ O bakalarskom ratu vidi više u: Davorin Rudolf, *Međunarodno pravo mora*, o. c., str. 211.

Praksa pojedinih država koja se manifestirala u sve većem proširenju vlasti nad morskim prostorima, stavila je pred međunarodnu zajednicu obvezu da se to pitanje razriješi međunarodnim ugovorom, pa je tako i došlo do inicijative da se gospodarski pojas uvede u međunarodno pravo. To se konačno i dogodilo na Trećoj konferenciji Ujedinjenih naroda o pravu mora, na kojoj je kodificiran ovaj institut, što je kao institut pozitivnoga međunarodnog prava zaživio još mnogo prije.⁵

2. Pojam i nastanak gospodarskog pojasa

The notion and the establishment of economic zone

Gospodarski pojas znači područje koje se nalazi izvan teritorijalnog mora i uz njega a kojemu se vanjska granica mjeri od polaznih crta (ili ravnih arhipelaških crta) od kojih se mjeri širina teritorijalnog mora, s tim da se taj pojas ne smije protezati izvan 200 morskih milja računajući od polazne crte. Taj pojas podvrgnut je posebnom pravnom režimu. Naime, pravni status gospodarskog pojasa razlikuje se od pravnog statusa teritorijalnog mora i od pravnog statusa otvorenog mora, pa je to pojas *sui generis*. On nije dio državnog područja obalne države, pa se ne može ni podvrgnuti njezinu suverenitetu. Međutim, iako obalna država u tom pojasu ima znatno ograničeniju vlast u usporedbi s teritorijalnim morem, ona ipak ima važna suverena resursna i druga prava.⁶

Prijedlog o uvođenju gospodarskog pojasa u međunarodno pravo dala je Kenija 1972. godine u Odboru za morsko dno, s obrazloženjem da je taj institut potreban zemljama u razvoju. Nakon što je određeni broj država deklaracijom iz Adis Abebe 1973. godine podupro pravo obalnih država u širenje jurisdikcije, 15 afričkih država podnijelo je istovjetan prijedlog kao i Kenija. Tako je gospodarski pojas i službeno uključen u listu Odbora za morsko dno poradi rješavanja svih bitnih pitanja vezanih za ovaj pojas.⁷

Institut gospodarskog pojasa primjenjuje se na sve države međunarodne zajednice neovisno o stupanju na snagu Konvencije. Prednje se odnosi samo na odredbe supstancijalnog prava sadržane u V. dijelu Konvencije jer taj dio sadrži norme koje su istodobno i norme općega običajnog međunarodnog prava. Međutim, kad je riječ o normama proceduralne prirode (članak 74. Konvencije razgraničenja gospodarskih pojasa), one ne mogu postati dio općega običajnog prava, pa samim tim ne mogu obvezivati države koje nisu vezane Konvencijom (taj se

⁵ Vidi поближе o nastanku i razvoju međunarodnog pravnog instituta gospodarskog pojasa u: Davorin Rudolf, *ibid.*, str. 199-216.

⁶ Suverenost označuje teritorijalno vrhovništvo države nad osobama i stvarima koje se nalaze na njezinu području. Ako se suverenost predstavi kao skup suverenih prava, onda se iz njega mogu izdvojiti pojedina takva prava, primjerice suverena prava iskorištavanja prirodnih bogatstava gospodarskog pojasa. Suvereno pravo je isključivo i ostvaruje ga jedino nositelj tog prava. Vidi više o tome: D. Rudolf, *Morski gospodarski pojas*, str. 60-61.

⁷ Vidi: Dahmani, *The Fisheries Regime of the Exclusive Economic Zone*, str. 26. i 27.

stav može primijeniti i na čitav dio XV. konvencije jer on sadrži norme proceduralne prirode⁸).

2.1. Prava i dužnosti obalnih država u gospodarskom pojasu

The right and duties of coastal states in economic zone

Poznato je da se u dijelovima mora koji obuhvaćaju prostor gospodarskog pojasa lovi više od 90% ribe, a ujedno se u prostorima kontinentalnog šelfa nalazi nafta i druga rudna bogatstva. Također je poznato da se oko 80% znanstvenih istraživanja provodi u tom dijelu mora.⁹ Na nastanak gospodarskog pojasa utjecali su različiti čimbenici, ali jedan od presudnijih je prekomjerno iskorištavanje živog i neživog bogatstva u moru i podmorju u blizini obala. Radi zaštite navedenih prava Konvencija Ujedinjenih naroda o pravu mora svojim odredbama utvrđuje da obalna država u tom pojasu ima:

a) suverena prava radi istraživanja, iskorištavanja, očuvanja i gospodarenja živim i neživim prirodnim bogatstvima voda nad morskim dnom i podmorjem, ali i prava u pogledu onih djelatnosti koje se poduzimaju radi gospodarskog istraživanja i iskorištavanja tog pojasa (npr. iskorištavanje energije morskih struja i vjetrova),

b) jurisdikciju pri podizanju i uporabi umjetnih otoka, uređaja i naprava znanstvenog istraživanja mora te zaštite i očuvanja morskog okoliša,

c) druga prava i dužnosti određene u Konvenciji o pravu mora, npr. pravo progona.¹⁰

Ostvarujući svoja suverena prava istraživanja, iskorištavanja, očuvanja i gospodarenja živim bogatstvima u gospodarskom pojasu, obalna država može poduzimati preglede, inspekcije, zapljene i sudske postupke, nužne da bi se osiguralo poštovanje zakona i propisa koje je ona usvojila temeljem Konvencije o pravu mora. Poradi očuvanja živih bogatstava svoga gospodarskog pojasa, obalna država ima pravo i dužnost odrediti koliko je dopušteno uloviti¹¹ živih bogatstava, pa je u vezi s tim dužna voditi računa da ne dođe do prekoračenja, kako bi se populacije lovnih vrsta održale na razini koja može dati najviši dopušteni nivo biološkog iskorištavanja određene populacije, uvjetovan odgovarajućim ekološkim i gospodarskim činiteljima.¹²

Raspoložive znanstvene informacije glede očuvanja ribljih naselja, daju se i razmjenjuju preko subregionalnih,

⁸ Vidi bliže o tome: V. Iber, "Isključiva gospodarska zona", Pomorski zbornik, knjiga 21, Rijeka, 1983, str. 27-29.

⁹ Vidi o ribljim fondovima i važnosti ulova ribe u prehrani stanovništva u: Dahmani, o. c., str. 22. i dalje.

¹⁰ Vidi članak 56. Konvencije Ujedinjenih naroda o pravu mora. Konvencija Ujedinjenih naroda o pravu mora stupila je na snagu 16. studenog 1994, nakon što je tajnik UN primio šezdesetu ispravu o ratifikaciji. Vidi tekst Konvencije NN MU 9/00.

¹¹ Dopustiva lovina je lovina u jednoj godini koja omogućuje najbolje gospodarenje ribljim bogatstvima, tj. dugogodišnju optimalnu lovnu bez pretjeranog izlovljavanja i osiromašenja lovišta. Vidi o tome članak 297. Konvencije.

¹² O dopuštenoj razini biološkog iskorištavanja vidi više u: Davorin Rudolf, *Morski gospodarski pojas u međunarodnom pravu*, str. 62.

regionalnih ili svjetskih organizacija ovisno o okolnostima i uz sudjelovanje svih zainteresiranih država. Imajući u vidu svoja prava glede iskorištavanja, očuvanja i gospodarenja živim bogatstvima, obalna država utvrđuje svoje mogućnosti lovljenja u svome gospodarskom pojasu. Ako obalna država nema mogućnosti za lovljenje cjelokupne dopustive lovine, ona će u dogovoru s drugim državama omogućiti pristup višku dopustive lovine, s tim što su te države dužne poštovati sve propise o modalitetima i uvjetima korištenja tim bogatstvima.

2.2. Prava neobalnih država

The rights of non coastal states

Razvijene neobalne države mogu sudjelovati u iskorištavanju živih bogatstava jedino u gospodarskim pojasima razvijenih obalnih država iz iste subregije ili regije. Države u nepovoljnome geografskom položaju imaju pravo na pravednoj osnovi sudjelovati u iskorištavanju odgovarajućeg dijela viška živih bogatstava u gospodarskim pojasima obalnih država u istoj subregiji ili regiji. Uvjeti i modaliteti takva sudjelovanja utvrđuju se dvostranim subregionalnim ili regionalnim sporazumima između zainteresiranih država.¹³

Prava iskorištavanja živih bogatstava ne smiju se prenositi posredno ili neposredno trećim državama ili njihovim državljanima najmom ili dozvolom, ili osnivanjem zajedničkih pothvata, ili na bilo koji drugi način, osim ako se zainteresirane države drukčije ne dogovore.

3. Širenje jurisdikcije na Jadranu i zaštita ribljeg bogatstva

The extension of the jurisdiction on the Adriatic and the protection of fishing resources

Za razliku od epikontinentalnog pojasa, obalna država nema pravo na gospodarski pojas *ipso facto*; ona ga mora proglasiti ako se želi koristiti pogodnostima što ih ovakav pojas pruža. Proglašenje je dakle subjektivno pravo obalne države, i ono ovisi o procjeni je li to u njezinu interesu. Kako je riječ o jednostranom aktu obalne države, nije potrebna suglasnost ni priznanje drugih država. Međutim, kad je riječ o proglašenju u uskom i poluokruženom moru kao što je Jadran, Konvencija o pravu mora u članku 123. poziva države da usklađuju:

a) gospodarenje, očuvanje i istraživanje živih morskih bogatstava,

b) ostvarivanje svojih prava i ispunjavanje dužnosti u zaštiti i očuvanju morskog okoliša,

c) politiku znanstvenih istraživanja gdje je potrebno poduzimati zajedničke programe znanstvenog istraživanja u području.

¹³ Vidi o tome članak 70. Konvencije Ujedinjenih naroda o pravu mora

Do danas na Jadranu nijedna država nije proglasila gospodarski pojas. Međutim, imajući u vidu da je Jadransko more poluokruženo i da su mu osnovne karakteristike - izduženo i usko more, spojeno s ostalim morima Otrantskim tjesnacem, širokim svega 41 nautičku milju, te da je njegova ukupna dužina 783 km, ili 423 morske milje, a prosječna je širina 159,3 km, ili 86 milja i njegov najširi dio od Stobreča kod Splita do grada Vasto na talijanskoj obali iznosi svega 117 milja, nijedna država u Jadranu neće moći u cijelosti primijeniti dopuštenu širinu gospodarskog pojasa.¹⁴

U svakom slučaju, morat će doći do primjene odredbi članka 74. Konvencija o pravu mora glede razgraničenja gospodarskog pojasa između država kojih se obale dodiruju ili su sučelice, dakle će se razgraničenje morati ostvariti sporazumom u skladu s međunarodnim pravom kako je navedeno u članku 38. Statuta Međunarodnog suda radi postizanja pravednog rješenja.

Prilikom razgraničenja treba imati na umu odredbu točke 4. članka 74. Konvencije, koja kaže: kad između zainteresiranih država postoji sporazum koji je na snazi, razgraničenje će se urediti u skladu s odredbama tog sporazuma. To znači da se sadašnji sporazum o razgraničenju epikontinentalnog pojasa između Italije i ex Jugoslavije iz 1968. može promatrati kao prije sklopljeni sporazum pa se primjenom kriterija iz tog sporazuma može razgraničiti gospodarski pojas između Hrvatske i Italije.

Taj sporazum, međutim, ne daje pravo da se gospodarski pojas jednostrano proglasi do crte razgraničenja epikontinentalnog pojasa, ali će crta razgraničenja biti osnova za razgraničenje gospodarskih pojaseva spomenutih država. Ako se ima u vidu da gospodarski pojas osim vodenog stupa i morske površine obuhvaća i morsko dno i podzemlje, nema razloga da se ne prihvate isti kriteriji za razgraničenje morske površine kao što su prihvaćeni za dno i podzemlje.

3.1. Što je Hrvatska proglasila?

What was declared by Croatia?

S obzirom na to da prilikom proglašenja gospodarskih pojaseva osim prava odlučujuću ulogu ima i politika, to su se neke države odlučile ne proglasiti gospodarski, nego ribolovni pojas, premda takav pojas nije normiran Konvencijom o pravu mora. U takvu ribolovnom pojasu obalna država ima suverena prava ograničena na živa morska bogatstva. Postojanje ribolovnog pojasa široko je prihvaćeno, pa njegova vanjska granica ne može premašiti 200 morskih milja.¹⁵

Ribolovne zone su dakle postale dio običajnog međunarodnog prava. Neke sredozemne zemlje,

primjerice Španjolska i Francuska, proglasile su gospodarske pojaseve na obalama Atlantskog oceana, a na obalama Sredozemnog mora Španjolska je 1997. proglasila ribolovnu zonu, a Francuska početkom 2003. ekološku.¹⁶

Nesporno je da obalna država, pa tako i Hrvatska, ima po Konvenciji o pravu mora pravnu osnovnu da proglasi gospodarski pojas. Hrvatska ima i u nacionalnom zakonodavstvu norme koje se odnose na gospodarski pojas. U Pomorskom zakoniku Republike Hrvatske u glavi IV. Institut gospodarskog pojasa uređen je u skladu s odredbama Konvencije o pravu mora. Međutim, samim uvrštavanjem u Zakonik gospodarski pojas nije i proglašen. Naime, temeljem članka 1042., Hrvatski državni sabor donosi odluku o proglašenju gospodarskog pojasa Hrvatske, pa će se i odredbe članaka od 33. do 42. Zakonika primjenjivati tek kad Sabor donese takvu odluku. Temeljem članka 33. Pomorskog zakonika, gospodarski pojas Republike Hrvatske obuhvatit će prostore od vanjske granice teritorijalnog mora u smjeru pučine do njegove vanjske granice dopuštene međunarodnim pravom.¹⁷ Hrvatska nije iskoristila pravnu mogućnost da proglasi gospodarski pojas, već je u studenome 2003. proglasila ekološko-ribolovnu zonu s odgodom primjene od godine dana.

Ekološko-ribolovna zona, bez obzira na sumnje koje je njezino proglašenje izazvalo, obuhvaća gotovo sve elemente režima gospodarskog pojasa, pogotovo ako se pođe od činjenice da dno i podzemlje gospodarskog pojasa predstavljaju epikontinentalni pojas, pa iskorištavanje neživog bogatstva te gradnju i uporabu umjetnih otoka obalna država ostvaruje temeljem epikontinentalnog pojasa.

3.2. Tko ima koristi od proglašenja ekološko-ribolovne zone i kako zaštititi riblje vrste u Jadranu?

Who is gaining profit from the declaration of ecologic-fishing zone as well as protection of fish species in the Adriatic?

Usprkos rezervi koju pokazuju pojedine države (Italija) i otvorenog protivljenja drugih (Slovenija), koristi od proglašenja ove zone imaju, zapravo, sve jadranske države. Proglašenjem ribolovne zone, po mišljenju Italije, Hrvatska ugrožava njezinu ribarsku privredu i narušava načelo dobrosusjedskih odnosa, sadržano u Barcelonskoj konvenciji o zaštiti Sredozmenog mora iz 1976. godine¹⁸ i u Konvenciji o pravu mora, koja države na poluokruženim morima poziva na suradnju pogotovo u

¹⁶ Law of the Sea, Bulletin No. 29 Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea Office of legal Affairs, United Nations, New York, 1999, str. 39-50.

¹⁷ PZ NN 17/94, 43/96., članci od 33-41.

¹⁸ Vidi tekst Barcelonske konvencije u: International Legal Materials 1976, sv. 15, br. 2, str. 290, 300. i 306. Osnovna obveza sadržana u Barcelonskoj konvenciji je opća obveza stranaka da u skladu s Konvencijom i protokolima poduzmu sve potrebno da spriječe, smanje i suzbiju onečišćenje područja Sredozemnog mora i zaštite i unaprijede morski okoliš u tom području (vidi članak 4, stav 1).

¹⁴ Izvor podataka: grupa autora redakcija D. Rudolf, *Epikontinentalni pojas*, Split, 1976, str. 112.

¹⁵ Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, Office of legal Affairs, UNM, New York, 2000, str. 9., para. 57.

zaštiti okoliša i očuvanju živih morskih resursa. Proglašenjem ribolovne zone Hrvatska dobiva pravo ribarenja na oko tri petine Jadrana, čime bi, po talijanskom mišljenju, bili ozbiljno ugroženi njihovi ribari jer su oni dosad operirali na tom dijelu otvorenoga mora.

Italija, međutim, zanemaruje činjenicu da osim jadranskih zemalja u Jadranu sve više ribare i brodovi nekih dalekomorskih država, primjerice Koreje i Japana, koji su morali napustiti dosadašnja ribolovna područja zbog proglašenja gospodarskih pojaseva u područjima gdje su dotad ribarili.¹⁹

Proglašenjem ribolovne zone brodovi tih država više neće moći ribariti u Jadranu bez suglasnosti obalnih država. Obalna država utvrđuje dopustive količine lovine i osigurava da riblje bogatstvo ne bude ugroženo pretjeranom eksploatacijom; ona, temeljem Konvencije o pravu mora, utvrđuje svoje kapacitete za izlov cijele dopustive količine, a eventualnom višku će temeljem ugovora dopustiti pristup drugim državama, pri čemu će uzeti u obzir značenje ribolova za gospodarstvo neke zemlje i zemljopisni položaj određene države.²⁰

Obalna država može svojim propisima regulirati sezone i područja ribolova, dob i veličinu ribe koja se može loviti; može odrediti veličinu i broj ribarskih brodova što mogu uploviti u područje njezine jurisdikcije; može odrediti podatke koje trebaju dati ribarski brodovi, postaviti promatrače za brodove i zahtijevati provedbu ribolovnih istraživačkih programa.

Prema nekim mišljenjima, u Jadranu se ne primjenjuje strategija odgovornog ribolova, pa u tom smislu valja uspostaviti ribarske otkupne stanice, proširiti pojas zabrane kočarenja do na 3 nautičke milje, proglasiti posebna staništa, regulirati prikupljanje koralja i spužava i uvesti lovostaj u vrijeme mriješta za gospodarski važne vrste organizama.²¹ U tom smislu bit će prijeko potrebno prilagoditi nacionalne propise, u prvom redu Zakon o morskom ribarstvu,²² ali i Pravilnik o obavljanju gospodarskog ribolova.²³

Hrvatska u ovom trenutku nema mogućnosti izlova ukupne dopustive količine, što znači da će to morati postići sporazumom s drugim državama; u prvom redu s onima u istoj regiji i onima koje tu tradicionalno love. Na suradnju je obvezuju međunarodni i regionalni ugovori, a u prvom redu Konvencija o pravu mora i Konvencija o biološkoj raznolikosti.²⁴

¹⁹ Prema UN-ovim podacima, gospodarske pojaseve proglasile su 124 države na raznim morima. U Sredozemlju, od 25 država 13 je proširilo svoju jurisdikciju izvan teritorijalnog mora.

Sredozemne države su: Albanija, Alžir, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Cipar, Crna Gora, Egipat, Francuska, Grčka, Hrvatska, Izrael, Italija, Libija, Libanon, Malta, Maroko, Monako, Rumunjska, Rusija, Slovenija, Sirija, Španjolska, Tunis, Turska i Ukrajina. Među obalnim državama na Sredozemlju ribolovne zone su proglasili: Egipat, Malta, Alžir i Tunis, a u Crnom moru, koje je kao i Jadran dio Sredozemlja, sve su obalne države, osim Gruzije, proglasile gospodarski pojas.

²⁰ Vidi članak 69. i 70. Konvencije o pravu mora.

²¹ Vidi www.ekologija.net more, Gospodarski pojas u Jadranu – Da ili ne?

²² Vidi NN, 74/94.

²³ Vidi NN, 83/00.

²⁴ Konferencija UN o okolišu i razvoju održana je u Rio de Janeirou 1992. godine. Na konferenciji je otvorena za potpisivanje Konvencija o biološkoj raznolikosti. Hrvatska je donijela Zakon o potvrđivanju Konvencije o biološkoj raznolikosti - vidi NN, 1/6/96.

Hrvatsku očekuju pregovori i s Europskom komisijom, koja će u ime članica EU sklopiti sporazume s državama što su proglasile ribolovne zone. U tim sporazumima između ostaloga određuje se režim lova brodova EU u ribolovnim zonama zemalja koje su proglasile takvu zonu a ujedno se dogovara i kompenzacija za izlov viška ribe. Hrvatskoj je u interesu da se sredstva koja bi EU platila za izlov viška ribe iskoriste na zaštitu ribljeg fonda, modernizaciju flote i za drugo vezano za razvoj ribarstva.

Usprkos protivljenju koje pokazuje Italija, ona će svakako imati prednost pred bilo kojom drugom zemljom koja bi po odredbama Konvencije imala pravo sudjelovati u višku dopustivog ulova. To konkretno znači da će Italija, s obzirom na veličinu njezine ribarske flote i stupanj razvoja ribarske industrije, biti zapravo glavni dobitnik pri proglašenju hrvatske ribolovne zone.

3.3. Ekološki aspekt proglašenja ribolovno-ekološke zone

Ecological aspect of the declaration of fishing-ecologic zone

Ništa manje bitan aspekt širenja jurisdikcije je i zaštita Jadrana od onečišćenja. Pod tim pojmom se smatra čovjekovo izravno ili neizravno unošenje tvari ili energije u okoliš koje uzrokuje škodljive posljedice kao što su ugrožavanje zdravlja ljudi i šteta živim bićima i ekosustavu. Suradnja država u tome postala je dio općega običajnog međunarodnog prava. Međutim, obveza suradnje sadržana je i u konvencijama - u prvom redu u Stockholmskoj deklaraciji o zaštiti okoliša²⁵ i Konvenciji o pravu mora.

Važnost suradnje jadranskih država u zaštiti mora od onečišćenja nije potrebno posebno objašnjavati ako se zna da je u dokumentima Europske komisije iz 2002. godine jasno vidljiv interes EU da Jadran postane jedan od transportnih putova za naftu. Hrvatska je pristupila programu INOGATE u rujnu 1999. godine.²⁶

INOGATE djeluje u okviru Europske unije a cilj mu je razvitak regionalne suradnje i privlačenje investicija za obnovu i širenje transportne mreže i naftovoda od Istoka prema Zapadu. U tom smislu Jadranski naftovod (JANAF) trebao bi postati dio novih međunarodnih naftovoda i koridora naftnoga transporta iz kaspijske regije. Ovim naftovodom trebala bi stizati nafta iz bogatih izvora kaspijskog bazena na tržišta Zapadne Europe. Tako bi Jadran dobio projekt Constanta - Pančevo - Omišalj - Trst. Prema nekim mišljenjima, godišnji transport nafte Jadranom porast će za više desetaka milijuna tona.

U tom smislu bit će potrebno da jadranske države poštuju načelo suradnje pri određivanju i provedbi međunarodnih standarda, propisa, preporučene prakse i

²⁵ Stockholmska deklaracija je održana pod okriljem UN-a u Stockholmu od 5. do 16. lipnja 1972. Tekst Deklaracije vidi u: International Legal Materials 1972, sv. 11, br. 6, str. 1416.

²⁶ INOGATE prema engleskom nazivu Interstate oil and gas transport to Europe, INOGATE-program djeluje od 1996. godine.

postupaka prikladnih za zaštitu i očuvanje morskog okoliša, na što ih pozivaju međunarodne konvencije - u prvom redu Konvencija o pravu mora, Konvencija o zaštiti mora od onečišćenja, donesena u Londonu 1973. godine,²⁷ i Konvencija o sprečavanju onečišćenja mora potapanjem otpadaka i drugih štetnih tvari s brodova i zrakoplova.²⁸

Osim općih konvencija što se odnose na zaštitu mora od onečišćenja zaključeni su i regionalni ugovori koji se odnose na zaštitu pojedinih mora i dijelova mora. Regionalni se ugovori uglavnom donose pod okriljem UNEP-a.²⁹ Od takvih posebno valja spomenuti Barcelonsku konvenciju o zaštiti Sredozemnog mora od onečišćenja.³⁰

Ipak je jedan o najpoznatijih međunarodnih ugovora o zaštiti okoliša Konvencija o pravu mora. Ona sadržava veliki broj odredba u vezi sa zaštitom morskog okoliša, a u članku 194. obvezuje države da poduzmu sve potrebno kako bi se smanjilo onečišćenje okoliša iz svih izvora. Onečišćenja mogu biti: s kopna, iz zraka ili zrakom, s brodova, potapanjem otpadaka i drugih štetnih tvari zbog djelatnosti u podmorju.

U primjeni mjera protiv onečišćenja države su se dužne suzdržati od uplitanja u djelatnosti koje provode druge države u ostvarivanju prava iz Konvencije. Prigodom poduzimanja mjera za sprečavanje, smanjenje ili nadziranje onečišćenja, države ne smiju prenositi štetne posljedice ili opasnosti iz jednoga u drugo područje. Jednako je tako zabranjeno pretvoriti jednu vrstu onečišćenja u drugu.³¹

Nakon odluke Hrvatske da proglasi ribolovno-ekološki pojas, vrlo je vjerojatno da će svoju jurisdikciju proširiti Italija, Crna Gora i Albanija. Kada se to dogodi, na Jadranu će doći do suštinskih promjena. Naime, nestat će otvorenog mora kao instituta međunarodnog prava.

To će imati za posljedicu nestanak područja u kojemu se ribolov obavljao u skladu s člankom 87. Konvencije. Nestankom otvorenog mora kao instituta međunarodnog prava ribolov će se obavljati jedino u skladu s dijelom V. konvencije, tj. po odredbama koje reguliraju ribolov u gospodarskom pojasu.

U gospodarskom pojasu po odredbama članka 58. Konvencije UN sve države obalne i neobalne uživaju slobodu plovidbe, prelijetanja i polaganja podmorskih

kabela i cjevovoda. Međutim, članak 87. stav 3. kaže da u ostvarivanju svojih prava i ispunjavanju svojih dužnosti u gospodarskom pojasu, države moraju poštovati prava i dužnosti obalne države i pridržavati se zakona i propisa koje je ona donijela, pa se odredbe što se odnose na otvoreno more (članci 88. - 115. Konvencije) primjenjuju u gospodarskom pojasu u onoj mjeri u kojoj nisu nespojivi s pravilima koja se isključivo primjenjuju o ovom pojasu. To konkretno znači da je načelno priznata sloboda plovidbe ipak, na neki način, ograničena. Obalna država, iako ne smije ometati plovidbu, ovlaštena je ostvarivati nadzor radi zaštite svojih suverenih prava.

4. Zaključak

Conclusion

Hrvatska je u listopadu 2003. donijela odluku o proširenju svoje jurisdikcije na Jadranu proglašivši ekološko-ribolovnu zonu. Svakako su pritom politički čimbenici razlog odgodi primjene ove odluke za godinu dana. Na Sredozemlju prije Hrvatske svoju jurisdikciju je proširilo 13 država, bilo da su proglasile gospodarske pojaseve ili ribolovno-ekološke zone. Pravo proširenja vlastite jurisdikcije Hrvatska ima temeljem Konvencije o pravu mora a u nacionalnom zakonodavstvu temeljem odredbi članaka 33. - 41. PZ-a.

Kako je proglašenje gospodarskog pojasa jednostrana odluka države i ne ovisi o suglasnosti drugih država, to je hrvatska ekološko-ribolovna zona legitimna. Međutim, kako se Hrvatska nalazi na obalama Jadranskog mora, a s obzirom na to da je Jadran usko i poluokruženo more, države na suradnju poziva članak 123. Konvencije o pravu mora i članak 4. Barcelonske konvencije o zaštiti Sredozemnog mora. Nesporno je da širenjem jurisdikcije u Jadranu Hrvatska dobiva suvereno pravo iskorištavanja živih morskih bogatstava, mora što znači zabranu ribolova stranih ribara u ribolovnoj zoni Hrvatske. Strani ribari mogli bi ribariti samo uz međudržavne ugovore s Hrvatskom. Od takvih ugovora Hrvatska bi svakako imala i financijskih koristi, ali bi zakonom trebalo precizirati uvjete za davanje pristupa višku dopustive lovine.

Jednako tako, nakon proširenja jurisdikcije svi brodovi koji uplove u Jadran bit će dužni poštovati općeprihvaćene međunarodne propise i standarde, ali i hrvatske propise o suzbijanju onečišćenja mora s brodova i onoga izazvanog potapanjem otpadaka.³²

Ima mišljenja da proširenje jurisdikcije nema smisla ako se takav pojas ne može nadzirati. To bi konkretno značilo posjedovanje adekvatne tehničke opreme, radarskih sustava, glisera, helikoptera i zrakoplova te kvalificiranog osoblja koje bi moglo obavljati takav nadzor. Mišljenja smo, međutim, da nadzor nad prostorima vlastite jurisdikcije ne mogu provoditi i mnogo razvijenije zemlje od Hrvatske, pa ipak imaju takve pojaseve. Dakle, ako obalna država koja može proširiti jurisdikciju to ipak ne učini, za to bi trebala imati doista

²⁷ Konvencija je poznata kao MARPOL 73/78. Naime, na konferenciji o sigurnosti tankera u Londonu 1978. godine donesen je Protokol, koji čini sastavni dio ove konvencije.

²⁸ Vidi tekst Konvencije u: International Legal Materials, 1973, sv. 12, br. 6, str. 1319. i International Legal Materials 1978, sv. 17, str. 546. Hrvatska je stranka konvencije temeljem notifikacije o sukcesiji, vidi NN MU, 1/92.

²⁹ UNEP prema engleskom nazivu United Nations Environment Program. Temeljem preporuka Stockholmske deklaracije UN je osnovao novu međunarodnu ustanovu-program UN za okoliš da koordinira zaštitu okoliša.

³⁰ Osim konvencije doneseno je i pet protokola: Protokol o sprečavanju onečišćenja Sredozemnog mora potapanjem s brodova i zrakoplova (1976), Protokol o suradnji u borbi protiv onečišćenja Sredozemnog mora naftom i drugim štetnim tvarima u slučajevima opasnosti (1976), Protokol o zaštiti Sredozemnog mora od kopnenih izvora onečišćenja (1980), Protokol o posebno zaštićenim područjima Sredozemnog mora (1982) i Protokol o zaštiti Sredozemnog mora od onečišćenja zbog istraživanja i iskorištavanja epikontinentalnog pojasa i morskog dna i podzemlja (1994).

³¹ Vidi članke Konvencije o pravu mora: 194, 195. i 196.

³² Vidi članak 42. Pomorskog zakonika.

jake razloge, imajući u vidu koristi kojih se pritom odriče.³³

Literatura

Literature

- D. Rudolf, *Međunarodno pravo mora*, JAZU, Zagreb, 1985.
- Dahmani, *The Fisheries Regime of the Exclusive Economic Zone*
- V. Ibler, "Isključiva gospodarska zona", Pomorski zbornik, knjiga 21, Rijeka, 1983.
- Konvencija Ujedinjenih naroda o pravu mora, NN, MU, 9/00.
- D. Rudolf, *Epikontinentalni pojas*, Split, 1976.
- *Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries*, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, Office of legal Affairs, UNm, New York, 2000.
- Law of the Sea, Bulletin No.29, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea Office of Legal Affairs, United Nations, New York, 1999.
- PZ NN, 17/94., 43/96., članci od 33. do 41.
- NN, 74/94.
- NN, 83/00.
- NN, 1/6/96.
- V. Ibler, *Međunarodno pravo mora i Hrvatska*, Barbat, Zagreb, 2001.

Rukopis primljen: 13.2.2004.

ATLANTSKA PLOVIDBA d.d.

Dubrovnik, Hrvatska - Croatia

PREVOZI ROBU U SLOBODNOJ PLOVIDBI PO SVIM MORIMA SVIJETA.

OBAVLJA PRIJEVOZ TEŠKIH I IZVANGABARITNIH TERETA SPECIJALIZIRANIM BRODOVIMA.

PREVOZI ROBU U MALOJ OBALNOJ PLOVIDBI.

OD SV. MIHAJLA 1 POŠT. PRET. 192

TEL: (020) 352 - 333
FAX: (020) 356 - 148
TLX: 27584 ATLANT RH
27684 ATLANT RH

³³ Vidi više o tome: V. Ibler, *Međunarodno pravo mora i Hrvatska*, Barbat, Zagreb, 2001, str. 196.